

- MP expenses leak, 2009 – MP expenses leak «not for money». BBC News. 2009. URL: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/8115998.stm
- Otter, 2020 – Otter K. Immigration and Euroscepticism – Hand in hand? University of Gothenburg. 2020. 39 p.
- Shariatmadari, 2015 – Shariatmadari D. Swarms, floods and marauders: the toxic metaphors of the migration debate. The Guardian. 2015. URL: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2015/aug/10/migration-debate-metaphors-swarms-floods-marauders-migrants>
- Sumption, Somerville, 2010 – Sumption M., Somerville W. The UK's new Europeans: Progress and challenges five years after accession. Equality and Human Rights Commission Policy report. 2010. 52 p.
- The Accession Regulations, 2004 – The Accession (Immigration and Worker Registration) Regulations 2004. UK Statutory Instruments. 2004. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukxi/2004/1219/contents/made>
- The Conservative Party Manifesto, 2010 – The Conservative Party Manifesto 2010. Invitation to Join the Government of Britain. 2010. URL: https://visuals.manifesto-project.wzb.eu/mpdb-shiny/cmp_dashboard_dataset/
- The Conservative Party Manifesto, 2015 – The Conservative Party Manifesto 2015. Strong leadership, a clear economic plan, a brighter, more secure future. 2015. URL: https://visuals.manifesto-project.wzb.eu/mpdb-shiny/cmp_dashboard_dataset/
- UK Statistics Authority statement, 2016 – UK Statistics Authority statement on the use of official statistics on contributions to the European Union. UK Statistics Authority. 2016. URL: <https://uksa.statisticsauthority.gov.uk/news/uk-statistics-authority-statement-on-the-use-of-official-statistics-on-contributions-to-the-european-union/>
- UKIP Manifesto, 2010 – UKIP Manifesto. Empowering the People. 2010. URL: https://visuals.manifesto-project.wzb.eu/mpdb-shiny/cmp_dashboard_dataset/
- Van Klingeren, 2014 – van Klingeren M. "Welcome" to Europe: How Media and Immigration Affect Increasing Euroscepticism. PhD Dissertation, University of Amsterdam. 2014. 165 p.

Перше надходження – 04.03.2026

Прийнято до друку – 20.03.2026

Оприлюднено на сайті – 06.05.2026

DOI: 10.31499/2519-2035.14.2026.358636

УДК 94:[339.923(560):0611 ЄС](045)

Оксана МАХИНЯ,

orcid.org/0000-0003-1838-4877

кандидат історичних наук, старший викладач
кафедри археології та спеціальних галузей
історичної науки Черкаського національного
університету імені Богдана Хмельницького
(Україна, Черкаси)

Oksana_82@ukr.net

Алла ЛИСЕНКО,

orcid.org/0000-0002-7354-4071

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії та права
Черкаського державного
технологічного університету
(Україна, Черкаси)

topsy-turvy@ukr.net

СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО ТУРЕЧЧИНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ МИТНОГО СОЮЗУ

У статті здійснено комплексний аналіз еволюції та результатів економічного співробітництва між Туреччиною та Європейським Союзом у межах Митного союзу, заснованого у 1995 р. Досліджено трансформацію товарної структури турецького експорту. Висвітлено стратегічну роль Туреччини як енергетичного коридору та транзитера критично важливих ресурсів для європейського ринку. Особливу увагу приділено соціально-економічному впливу турецької діаспори та спільним євро-турецьким заходам із врегулювання міграційної кризи. Автор констатує, що, попри глибоку економічну інтеграцію та високі

показники товарообігу, політичні розбіжності та стагнація переговорного процесу щодо членства в ЄС зумовлюють необхідність модернізації чинної моделі партнерства та пошуку альтернативних форматів взаємодії.

Ключові слова: Туреччина, Європейський Союз, Митний союз, економічна інтеграція, енергетична безпека, міграційна криза.

Oksana MAKHYNIA,
orcid.org/0000-0003-1838-4877
Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Archeology
and Special Branches of Historical Bohdan Khmelnytsky
National University of Cherkasy
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy
(Cherkasy, Ukraine)
Okcana_82@ukr.net

Alla LYSENKO,
orcid.org/0000-0002-7354-4071
Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor of the
Department of History and Law
Cherkasy State Technological University
(Ukraine, Cherkasy)
topsy-turvy@ukr.net

STRATEGIC PARTNERSHIP BETWEEN TURKEY AND THE EUROPEAN UNION IN THE CONDITIONS OF THE FUNCTIONING OF THE CUSTOMS UNION

The article presents a comprehensive study of the evolution and current state of the strategic partnership between Turkey and the European Union, based on the functioning of the Customs Union. The main idea of the article is to identify the key patterns of Turkey's economic integration into the single European market after the creation of a common customs space and to assess the impact of political factors on the stability of this process.

*During the scientific research, it was found that the signing of the Ankara Agreement and the subsequent creation of the Customs Union in 1995 became not only an economic step, but also an instrument of deep institutional adaptation of Turkey to the legal standards of the *acquis communautaire*. Based on the analysis of statistical indicators, it is proven that free access to the European market became the main catalyst for the structural restructuring of the Turkish industry, which allowed the country to transform from an agricultural exporter into a powerful producer of goods with high added value, in particular in the automotive, mechanical engineering and electronics sectors. The paper highlights the dynamics of trade growth, which has increased more than fivefold over a quarter of a century, confirming the high level of interdependence of markets. Separately, the role of Turkey as a strategic energy corridor, ensuring the stability of energy supplies to Europe through the INOGATE and Black Sea Synergy projects, is analyzed.*

It is argued that Turkey's economic importance for the EU is enhanced by its status as a key supplier of critical raw materials, in particular boron and antimony, which is reflected in modern reports on European competitiveness. The study focuses on the significant contribution of the Turkish business diaspora to the German economy, which is considered an effective tool of "soft power" in bilateral relations. At the same time, it states the presence of significant shortcomings of the current model of cooperation, in particular trade asymmetry and politicization of the process of modernization of the Customs Union. It is substantiated that despite the successful implementation of the 2016 migration agreement, political disagreements on issues of democratic freedoms led to the stagnation of negotiations on full membership.

The study concludes that further development of relations will take place in the format of a pragmatic partnership, where economic and security interests will dominate ideological contradictions, which requires urgent updating of the contractual framework between the parties. Thus, the relationship between Turkey and the EU is complex and multifaceted. While close economic ties, confirmed by participation in the Customs Union and mutual investment, serve as a key driver of cooperation, political relations remain tense, and the main differences concern issues of human rights, democratic freedoms and foreign policy conflicts. Despite Turkey's strategic importance as a transit energy hub and a partner in resolving the migration crisis, the stagnation of European integration processes and

political differences cast doubt on the possibility of its full membership in the EU, leading to the search for alternative formats of cooperation.

Keywords: Turkey, European Union, Customs Union, economic integration, energy security, migration crisis.

Постановка і проблеми. Створення Митного союзу між Туреччиною та Європейським Союзом у 1995 р. стало безпрецедентним кроком у системі міжнародних економічних відносин, оскільки вперше держава, що не є членом Співтовариства, була настільки глибоко інтегрована у єдиний європейський ринок. Проте сучасний етап взаємовідносин демонструє складну динаміку: з одного боку, спостерігається відчутне зростання товарообігу, а з іншого – поглиблюється політична стагнація процесу набуття Туреччиною повноправного членства в ЄС. Актуальність теми зумовлена необхідністю переосмислення ролі Митного союзу як інструменту, що вийшов за межі суто торговельних преференцій. Сьогодні турецько-європейські відносини охоплюють критично важливі сфери: енергетичну безпеку, вирішення міграційної кризи та промислової кооперації. Вивчення цього досвіду є надзвичайно цінним для країн, що перебувають на шляху асоціації з ЄС, оскільки турецький кейс наочно демонструє як переваги глибокої економічної інтеграції, так і ризики «політичної асиметрії», коли економічна залежність вступає у суперечність із розбіжностями у зовнішньополітичних курсах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інтеграції Туреччини до європейських структур перебуває у центрі уваги широкого кола дослідників. Фундаментальні економічні аспекти проблематики ґрунтовно проаналізовані у праці С. Тогана (Togan, 1997). Проблеми модернізації митних домовленостей та політичні бар'єри у відносинах досліджує Ф. Хакура (Hakura, 2018). Історико-політичний контекст та перспективи членства висвітлені у статті Р. Кіценка (Кіценка, 2023), тоді як питання енергетичної безпеки та ролі Туреччини як енергетичного вузла аналізуються у працях Г. Гусейна (Huseyn, 2025). Окреме місце займають аналітичні доповіді провідних інституцій, таких як звіти Європейської комісії, Королівського інституту міжнародних відносин, які підкреслюють критичну залежність ЄС від турецького імпорту сировини та енергоносіїв. Попри значну кількість публікацій, динаміка відносин між Туреччиною та ЄС потребує подальшого переосмислення через нові міграційні та геополітичні виклики.

Метою статті є комплексний аналіз результатів та перспектив співробітництва між Туреччиною та ЄС після створення Митного союзу.

Виклад основного матеріалу. Підписання угоди про формування Митного союзу між Туреччиною та Європейським Союзом (ЄС) в 1995 р. стало логічним завершенням тривалого процесу інституційної адаптації Туреччини до правових та економічних стандартів євросоюдної спільноти, закладеного ще Анкарською угодою 1963 р. Внаслідок створення Митного союзу Туреччина відкрила свій внутрішній ринок для конкуренції ЄС та третіх країн, гарантуючи при цьому вільний доступ своїх експортерів на ринок ЄС. Крім того, Туреччина взяла на себе зобов'язання приєднатися до преференційних режимів, що застосовуються ЄС до третіх країн, та гармонізувати своє законодавство з *acquis communautaire* ЄС з широкого спектру областей,

включаючи стандарти та технічне законодавство, а також політику конкуренції (Decision no 1/95, 1995).

Відкриваючи свій ринок для європейських товарів, Туреччина отримувала фінансову підтримку, але й водночас значно збільшила власний експорт до країн ЄС, що сприяло швидкому зростанню ВВП. Оскільки турецький експорт переважно складався з промислових товарів (текстилю, одягу, видобувних ресурсів), скасування митних обмежень стало потужним стимулом для економіки, забезпечивши високі темпи її зростання. Широкий спектр статистичних даних наявний в ґрунтовному науковому дослідженні «Відкриття турецької економіки в контексті Митного союзу з ЄС» С. Тогана з Бількентського університету в Анкарі, розміщеному в «Journal of Economic Integration». Акцент робиться на тому, що аналітичний огляд даних про торгівлю між Туреччиною та ЄС наглядно демонструє, що у 1995 р. турецький експорт до ЄС становив 11,08 млрд. дол. США (51,2% експорту Туреччини) (Togan, 1997: 159). Товарна структура експорту Туреччини в її торгівлі з ЄС, наведена у дослідженні, демонструє частку товарів у імпорті Туреччини, з яких текстиль та одяг складала 48,27%, продукти харчування – 14,6 %, машини та транспортне обладнання – 13,79%, напої та тютюн – 1,21 %, сільськогосподарська сировина – 1,95%, енергетика – 1,4%, залізо, сталь та кольорові метали – 4,16%, добрива та чорні руди – 2,33% тощо (Togan, 1997: 160). Що стосується імпорту Туреччини з ЄС, то найбільшу його частку складала машини та транспортне обладнання – 42,53%, хімічні речовини та гумові вироби – 15,66%, а також різні промислові товари – 12,16% (Togan, 1997: 161).

Протягом наступних років внаслідок високого рівня інтеграції традиційно всеосяжні економічні відносини між Туреччиною та ЄС, особливо у сфері торгівлі та інвестицій, значно зміцнилися. У зв'язку з цим обсяг торгівлі з ЄС збільшився з 33,0 млрд. доларів США в 1996 р. до 178,6 млрд. доларів США в 2021 р. До 2021 р. експорт Туреччини до ЄС досяг 93 млрд. доларів США, а імпорт з ЄС – 85 млрд. доларів США. У цьому контексті на частку ЄС припадає 41,3% загального обсягу експорту та 31,5% загального обсягу імпорту Туреччини. З іншого боку, Туреччина є важливим торговим партнером ЄС згідно зі статистикою зовнішньої торгівлі ЄС, що вказує на те, що у 2021 р. Туреччина посіла шосте місце з імпорту та експорту ЄС із частками 3,7% та 3,6% відповідно (Turkiye and the EU).

Доволі якісне зростання показників двосторонньої торгівлі між Туреччиною та країнами Співтовариства відзначене й у дослідженні «Митний союз ЄС-Туреччина: перспективи модернізації та уроки для Brexit», Фаді Хакури, консультанта Європейської програми в провідному світовому політичному інституті Chatham House (Королівському інституті міжнародних відносин), що базується в Лондоні, керівника турецького проекту (Nakura, 2018).

Після створення Митного союзу товарна структура турецького експорту значно змінилася. Завдяки покращенню умов конкуренції та доступу до ринків ЄС зросла частка секторів з високою доданою вартістю,

таких як електроніка, машинобудування та автомобілебудування. У період з 1995 по 2021 рік частка сільськогосподарської продукції в експорті Туреччини до ЄС знизилася з 15,4% до 7%, а текстильної та швейної продукції – з 42,1% до 19,2%. Водночас частка автомобільної продукції зросла з 2,5% до 17,4%, машинобудування – з 2,7% до 10%, продукції із заліза та сталі – з 3,2% до 10,9%, а електронної продукції – з 4,5% до 5,5% (Turkiye and the EU).

Створення Митного союзу між Туреччиною та ЄС принесло не лише переваги, але й суттєві недоліки, що особливо проявилися в довгостроковій перспективі. Одним із головних недоліків стала асиметрія у торговельних відносинах: Туреччина зобов'язана приймати торговельні угоди ЄС з третіми країнами, які, однак, могли не відкривати свої ринки для турецької продукції. Ці та інші недоліки, а також залежність Туреччини від європейського ринку, змусили сторони розпочати обговорення модернізації митного союзу у 2015 р. Однак, реалізація цих змін ускладнюється, так як наразі процес модернізації сильно політизований. Як зазначає Р. Кіценко у науковій розвідці «Європейська інтеграція Туреччини: історичний контекст, сучасний стан і перспективи», митний союз, що був важливим етапом інтеграції, продемонстрував стагнацію через віддалення Туреччини від європейських цінностей та її більш незалежну, а іноді й конфліктну політику (Кіценко, 2023). Згадуваний нами Ф. Хакура констатував, що «митний союз між ЄС та Туреччиною потребує модернізації, але, незважаючи на визнання цього з обох сторін, політичні суперечки загальмували прогрес і призвели до його зупинки. Жодна зі сторін, схоже, не бажала розширювати та поглиблювати двосторонні економічні відносини шляхом оновлення чинної домовленості про митний союз» (Nakura, 2018: 15).

Взагалі, економічна співпраця між ЄС та Туреччиною значною мірою залежить від політичної волі лідерів, загальної політичної ситуації та регіональної стабільності. У цьому контексті європейсько-турецькі відносини можна охарактеризувати як ситуацію, коли політика є концентрованим виразом економіки. Обом сторонам набагато вигідніше співпрацювати в економічній і політичній сферах з широкого кола питань, ніж протистояти одна одній. Проте важливе місце у цьому питанні приділяється економічному аспекту: Туреччина все ще відстає у соціально-економічному розвитку країн-членів ЄС. З цих причин у листопаді 2016 р. Європейський парламент схвалив резолюцію, яка закликала до призупинення переговорів щодо членства Туреччини у співтоваристві. Узагальнена думка депутатів Європарламенту полягала в тому, що «Туреччина не виявляє такої політичної волі, оскільки дії уряду ще більше відхиляють Туреччину від європейського шляху», в той же час акцентуючи на тому, що Туреччина має залишитись «прикріпленою» до ЄС (Freeze EU accession, 2016). Представники провідних політичних сил Європарламенту зауважували, що замість повноправного членства доцільніше розвивати формат галузевого співробітництва в економічній, культурній та освітній сферах. Такий підхід підтверджує, що для

ключових європейських держав економічні інтереси та прагматичне партнерство з Анкарою наразі мають пріоритет над політичною інтеграцією.

Згідно статистичних даних 2018 р. Європейський Союз був головним торговельним партнером Туреччини: він став найбільшим споживачем її товарів, а також п'ятим за величиною джерелом імпорту та ключовим інвестором, забезпечивши близько 70% усіх іноземних інвестицій (Turkey Trade, 2018). Також маємо зазначити, що ЄС повністю залежить від імпорту більшості критичних матеріалів, і у багатьох випадках це є залежність лише від однієї країни-постачальника (Стратегічні орієнтири, 2025: 160). Маріо Драгі, визнаний на міжнародному рівні економіст, на прохання Європейської комісії підготував в 2025 р. доповідь щодо європейської конкурентоздатності, в якій зазначено, зокрема, що Туреччина забезпечує євросоюзний ринок 98% імпорту бору, 63% сурми та 51% польового шпату (The future of European, 2025).

Статистичні дані Eurostat та електронної системи світових інтегрованих торговельних даних WITS (World Integrated Trade Solutions) на 2023 р. теж демонструють значну частку експорту турецьких товарів до ЄС: машинобудівна продукція (автобуси, вантажні та легкові автомобілі, трактори, частини й пристрої для автомобілів, опалювальні котли, холодильне та морозильне обладнання, причепи та напівпричепи для сільського господарства, трансформатори, шини й покришки та ін.), нафтопродукти (пальне), продукція легкої промисловості (текстиль, одяг), продукція харчової промисловості (соки, макаронні вироби, крохмаль, оброблені томати та ін.), металоконструкції, дерев'яні меблі, керамічна плитка, цемент, склотара тощо (Стратегічні орієнтири, 2025: 31–32).

Турецький капітал поширився майже у всіх країнах Європи, охоплюючи підприємства сфери послуг та соціальні об'єкти. Особливе значення в рамках питання економічного співробітництва мала турецька діаспора в Німеччині. Загалом, згідно даних Статистичного управління Європейського Союзу, в Європі проживає не менше 1,9 млн. громадян Туреччини. Найбільша турецька община проживає саме в Німеччині – 1,3 млн. осіб (Fleck, 2023), з яких понад 500 тис. вже отримали німецьке громадянство (Масюта, 2009-2010: 160). Багато представників турецької спільноти успішно адаптувалися, створили власний бізнес і роблять значний внесок в економіку як Німеччини, так і Туреччини.

Так, на сучасному етапі у Німеччині налічується понад 70 тисяч компаній та підприємств, які були створені вихідцями з Туреччини. Близько 57 тис. турків ведуть власний бізнес (1985 р. цей показник становив лише 22 тис.). Компанії працюють у різних секторах німецької економіки, але здебільшого турецькі бізнесмени працюють у сфері роздрібної торгівлі (34,%) та громадського харчування (23%). Загальний оборот компаній у 2000 р. становив близько 28,5 млрд. євро. Таким чином, турецька діаспора робить колосальний внесок у розвиток приватного бізнесу та європейської економіки (Turkey – statistics & facts, 2025).

Важливим аспектом євро-турецьких відносин стала співпраця у

вирішенні міграційної проблеми, що закріплена угодою 2016 р. Керівництво провідних інституцій ЄС та лідери країн-членів розглядали цей документ як стратегічний інструмент подолання кризи, спрямований на ліквідацію мереж контрабандистів та створення легальних маршрутів для переміщення мігрантів. Угода передбачала повернення до Туреччини всіх нелегальних мігрантів, які прибули до Греції після 20 березня 2016 р., за фінансової підтримки ЄС. Натомість Туреччина зобов'язалася блокувати нові маршрути нелегальної міграції. Ключовою умовою став принцип обміну: за кожного поверненого сирійця ЄС мав прийняти одного біженця безпосередньо з Туреччини. Окрім фінансової допомоги у 3 млрд. євро Брюссель пообіцяв прискорити скасування візового режиму та надати новий імпульс переговорам про вступ Туреччини до ЄС за умови виконання нею всіх необхідних вимог (EU-Turkey migrant deal, 2016).

Угода піддалася критиці зі сторони правозахисників, зокрема міжнародної правозахисної організації «Amnesty International». Правозахисники назвали угоду між ЄС та Туреччиною безумством, «чорним днем для людства», незаконною й аморальною (EU-Turkey refugee deal, 2016). Реалізація угоди супроводжувалася труднощами через ризики порушення норм міжнародного права та взаємні звинувачення сторін у невиконанні зобов'язань, що перетворило міграційне питання на ще один чинник напруженості у складній системі взаємовідносин між ЄС та Туреччиною.

Стосовно енергетики, держави-члени ЄС та Європейський Союз загалом не наділені достатніми власними енергетичними ресурсами, що робить їх залежними від імпорту енергоносіїв. Ця обставина пояснює необхідність Європейському Союзу сформуванню стабільні та передбачувані відносини з сусідніми країнами, потенційними постачальниками та країнами-транзитерами енергоносіїв на європейський внутрішній енергетичний ринок.

Щодо Туреччини, то країна має значне геополітичне та стратегічне значення завдяки своїй близькості до регіонів, де зосереджено 70 % існуючих світових запасів нафти та природного газу, а також до регіонів з високим попитом на ці ресурси. Зокрема, Туреччина характеризується як транзитна країна або «енергетичний коридор» щодо природного газу (Huseyn, 2025: 111). Г. Гусейн, аналізуючи участь Туреччини у співпраці з питань енергетичної безпеки з країнами Південного Кавказу, констатував, що, однак, мега-метою Туреччини є перетворення на «енергетичний центр» (Huseyn, 2025: 111).

Найважливішими проектами щодо встановлення відносин з Туреччиною в галузі енергетики стало будівництво транскаспійського газопроводу «Nabucco», міждержавну угоду про будівництво якого було підписано в Анкарі в липні 2009 р. Туреччина займає одне з ключових місць в енергетичному діалозі з ЄС на двосторонньому рівні як важливий транзитний вузол енергії з Каспійського регіону, Близького Сходу та Африки. ЄС має практичні енергетичні відносини з Туреччиною у низці областей, першою з яких є Міждержавна програма транспортування нафти та газу до Європи INOGATE (Interstate Oil and Gas Transport to Europe),

реалізація якої розпочалась 1996 р. в рамках «Бакинської ініціативи» та Східного партнерства. Програма стала відповіддю Європейського Союзу на колапс трубопровідних мереж після розпаду СРСР. Запропонований на початку 1990-х рр. проєкт мав на меті реструктуризацію та інтеграцію систем транспортування енергії, щоб забезпечити їх безперебійне постачання з нових незалежних держав на ринки Західної Європи.

Вище названа «Бакинська ініціатива», яка бере свій початок з 2004 р., є теж важливим напрямом діяльності ЄС щодо Туреччини в галузі енергетики та взаємодії енергетичних ринків країн Чорноморсько-Каспійського регіону й ЄС і здійснюється в рамках INOGATE й міжрегіональної програми «TRASECA» – «Транспортний коридор Європа – Кавказ – Азія» (Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia).

Третій напрямок зовнішньої енергетичної діяльності Туреччини до ЄС є продовженням державної політики дій Чорноморської Синергії. Готуючись до розширення Європейського Союзу, Європейська комісія у квітні 2007 р. оголосила Чорноморський регіон об'єктом розширеного регіонального співробітництва, де Молдова, Україна, країни Південного Кавказу зустрінуться з Євросоюзом, Росією та Туреччиною (Communication from the Commission, 2007). 2008 р. було прийнято документ «Чорноморська синергія – нова ініціатива регіонального співробітництва», який став декларацією загальноєвропейського бачення регіону та позиції ЄС щодо регіональних процесів і головних принципів його діяльності в регіоні (Чорноморський регіон, 2020: 88).

Четвертим напрямом стало залучення Туреччини до Енергетичного співтовариства Південно-Східної Європи, діяльність якого фокусується на розбудові стратегічної інфраструктури, включаючи трубопроводи та лінії електропередач, що з'єднують європейський ринок із ресурсними регіонами Близького Сходу, Каспію, Центральної Азії та Африки (Селезньова, 2010: 210).

Висновки. Таким чином, взаємини між Туреччиною та ЄС є складними і багатогранними. Хоча тісні економічні зв'язки, що підтверджуються участю в Митному союзі та взаємним інвестуванням, слугують ключовим рушієм співпраці, політичні відносини залишаються напруженими, а основні розбіжності стосуються питань прав людини, демократичних свобод та зовнішньополітичних конфліктів. Незважаючи на стратегічну важливість Туреччини як транзитного енергетичного вузла та партнера у вирішенні міграційної кризи, стагнація євроінтеграційних процесів та політичні розбіжності ставлять під сумнів можливість її повноправного членства в ЄС, що призводить до пошуку альтернативних форматів співпраці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

- Кіценко, 2023 – Кіценко Р. Європейська інтеграція Туреччини: історичний контекст, сучасний стан і перспективи. *Національний університет «Острозька академія». Науковий блог.* 12.07.2023. URL: <https://naub.ua/yeuropejska-intehratsiya-turechchyny-istorychnyj-kontekst-suchasnyj-stan-i-perspektyvy/> (дата звернення: 04.01.2026)
- Масюта, 2009-2010 – Масюта Н.О. Турецька національна громада в Німеччині: історія формування, основні заняття, перспективи розвитку. *Українська орієнталістика.* 2009-2010. Вип. 4-5. С. 159-161.
- Селезньова, 2010 – Селезньова О. А. Енергетична політика Європейського Союзу. *Наукові праці МАУП.* 2010. Вип. 1(24). С. 207-212.

- Стратегічні орієнтири, 2025 – Стратегічні орієнтири поглиблення торговельно-економічних відносин України з країнами Європейського Союзу в умовах набуття Україною офіційного статусу кандидата на вступ до ЄС. Київ: ДНДІМЕ, 2025. 197 с.
- Чорноморський регіон, 2020 – Чорноморський регіон у світовій політиці: актори, чинники, сценарії майбутнього: монографія /за заг. ред. О.І. Брусилівської, В.А. Дубовика, І.М. Коваля. Одеса: Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова, 2020. 176 с.
- Communication from the Commission, 2007 – Communication from the Commission to the Council and the European Parliament black sea synergy – A new regional cooperation initiative. 11.04.2007. *EUR-Lex. Access to European Union law*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A52007DC0160> (дата звернення: 26.12.2025)
- Decision no 1/95, 1995 – Decision no 1/95 of the EC-Turkey Association Council of 22 December 1995 on implementing the final phase of the Customs Union (96/142/EC). *Republic of Turkiye Ministry of Trade*. URL: <https://www.trade.gov.tr/turkiye-and-eu/turkiye-and-the-eu> (дата звернення: 11.01.2026)
- EU-Turkey migrant deal, 2016 – EU-Turkey migrant deal: A Herculean task. *BBC News*. 18.03.2016. URL: <https://www.bbc.com/news/blogs-eu-35848181> (дата звернення: 29.12.2025)
- EU-Turkey refugee deal, 2016 – EU-Turkey refugee deal a historic blow to rights. *Amnesty International*. 18.03.2016. URL: <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2016/03/eu-turkey-refugee-deal-a-historic-blow-to-rights/> (дата звернення: 29.12.2025)
- Fleck, 2023 – Fleck A. Europe’s Turkish Communities. *Statista*. May 11, 2023. URL: <https://www.statista.com/chart/29975/number-of-turkish-people-in-european-countries/> (дата звернення: 11.01.2026)
- Freeze EU accession, 2016 – Freeze EU accession talks with Turkey until it halts repression, urge MEPs. *News European Parliament*. 24.11.2016. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20161117IPR51549/freeze-eu-accession-talks-with-turkey-until-it-halts-repression-urge-meps?quizBaseUrl=https%3A%2F%2Fquizweb.europarl.europa.eu> (дата звернення: 07.01.2026)
- Hakura, 2018 – Hakura F. EU–Turkey Customs Union. Prospects for Modernization and Lessons for Brexit. *Chatman House*. 2018. 16 p. URL: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2018-12-12-eu-turkey-customs-union-hakura.pdf> (дата звернення: 07.01.2026).
- Huseyn, 2025 – Huseyn H. Turkey’s Engagement in Energy Security Cooperation with South Caucasus Countries. *Grani*. 2025. 28(1). P. 110-117. DOI: <https://doi.org/10.15421/172514>
- The future of European, 2025 – The future of European competitiveness: Report by Mario Draghi. 16 September 2025. *European Commission*. URL: https://commission.europa.eu/topics/strengthening-european-competitiveness/eu-competitiveness-looking-ahead_en (дата звернення: 05.01.2026)
- Togan, 1997 – Togan S. Opening up the Turkish Economy in the Context of the Customs Union with EU. *Journal of Economic Integration*. 1997. 12(2), June. P. 157-179.
- Turkey – statistics & facts, 2025 – Turkey – statistics & facts. *Statista*. Dec 17, 2025. URL: <https://www.statista.com/topics/1442/turkey/#topicOverview> (дата звернення: 28.12.2025)
- Turkey Trade, 2018 – Turkey Trade Summary 2018 Data. *World Integrated Trade Solutions*. URL: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/TUR/Year/2018/Summary> (дата звернення: 14.01.2026)
- Turkiye and the EU – Turkiye and the EU. *Republic of Turkiye Ministry of Trade*. URL: <https://www.trade.gov.tr/turkiye-and-eu/turkiye-and-the-eu> (дата звернення: 26.12.2025)

REFERENCES

- Kitsenko, 2023 – Kitsenko R. Yevropeiska intehratsiia Turechchynu: istorychnyi kontekst, suchasnyi stan i perspektyvy [European integration of Turkey: historical context, current state and prospects]. *National University of «Ostroh Academy». Scientific Blog*. 12.07.2023. URL: <https://naub.oa.edu.ua/yevropejska-intehratsiya-turechchyny-istorychnyj-kontekst-suchasnyi-stan-i-perspektyvy/> (Accessed: 04.01.2026) [in Ukrainian].
- Masiuta, 2009-2010 – Masiuta N.O. Turetska natsionalna hromada v Nimechchyni: istoriia formuvannia, osnovni zaniattia, perspektyvy rozvytku [Turkish national community in Germany: history of formation, main occupations, development prospects]. *Ukrainska oriientalistyka*. 2009-2010. Iss. 4-5. S. 159-161. [in Ukrainian].
- Seleznyova, 2010 – Seleznyova O. A. Energetychna polityka Yevropeiskoho Soiuzu. [Energy policy of the European Union]. *Naukovi pratsi MAUP*. 2010. Iss. 1(24). S. 207-212. [in Ukrainian].
- Stratehichni oriientyry, 2025 – Stratehichni oriientyry pohlyblennia torhovelno-ekonomichnykh vidnosyn Ukrainy z krainamy Yevropeiskoho Soiuzu v umovakh nabuttia Ukrainoiu ofitsiinoho statusu kandydata na vstup do YeS. [Strategic guidelines for deepening trade and economic relations of Ukraine with the EU countries in the context of Ukraine’s official status as a candidate for EU membership]. Kyiv: DNDIIME, 2025. 197 s. [in Ukrainian].
- Chornomorskyi rehion, 2020 – Chornomorskyi rehion u svitovii politytsi: aktory, chynnyky, stsenarii maibutnoho: monohrafiia. [The Black Sea region in world politics: actors, factors, future scenarios: monograph]. O. I. Brusylivska, V. A. Dubovyk, I. M. Koval (Eds.). Odessa: Mechnikov National University, 2020. 176 s. [in Ukrainian].
- Communication from the Commission, 2007 – Communication from the Commission to the Council and the European Parliament black sea synergy – A new regional cooperation initiative. 11.04.2007. *EUR-Lex. Access to European Union*

- law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A52007DC0160> (Accessed: 26.12.2025) [in English].
- Decision no 1/95, 1995 – Decision no 1/95 of the EC-Turkey Association Council of 22 December 1995 on implementing the final phase of the Customs Union (96/142/EC). *Republic of Turkiye Ministry of Trade*. URL: <https://www.trade.gov.tr/turkiye-and-eu/turkiye-and-the-eu> (Accessed: 11.01.2026) [in English].
- EU-Turkey migrant deal, 2016 – EU-Turkey migrant deal: A Herculean task. *BBC News*. 18.03.2016. URL: <https://www.bbc.com/news/blogs-eu-35848181> (Accessed: 29.12.2025) [in English].
- EU-Turkey refugee deal, 2016 – EU-Turkey refugee deal a historic blow to rights. *Amnesty International*. 18.03.2016. URL: <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2016/03/eu-turkey-refugee-deal-a-historic-blow-to-rights/> (Accessed: 29.12.2025) [in English].
- Fleck, 2023 – Fleck A. Europe’s Turkish Communities. *Statista*. May 11, 2023. URL: <https://www.statista.com/chart/29975/number-of-turkish-people-in-european-countries/> (Accessed: 11.01.2026).
- Freeze EU accession, 2016 – Freeze EU accession talks with Turkey until it halts repression, urge MEPs. *News European Parliament*. 24.11.2016. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20161117IPR51549/> (Accessed: 07.01.2026) [in English].
- Hakura, 2018 – Hakura F. EU–Turkey Customs Union. Prospects for Modernization and Lessons for Brexit. Chatham House. 2018. 16 p. URL: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2018-12-12-eu-turkey-customs-union-hakura.pdf> (Accessed: 07.01.2026) [in English].
- Huseyn, 2025 – Huseyn H. Turkey’s Engagement in Energy Security Cooperation with South Caucasus Countries. *Grani*. 2025. 28(1). P. 110-117. <https://doi.org/10.15421/172514> [in English].
- The future of European, 2025 – The future of European competitiveness: Report by Mario Draghi. 16 September 2025. *European Commission*. URL: https://commission.europa.eu/topics/strengthening-european-competitiveness/eu-competitiveness-looking-ahead_en (Accessed: 05.01.2026) [in English].
- Togan, 1997 – Togan S. Opening up the Turkish Economy in the Context of the Customs Union with EU. *Journal of Economic Integration*. 1997. 12(2), June. P. 157-179. [in English].
- Turkey – statistics & facts, 2025 – Turkey – statistics & facts. *Statista*. Dec 17, 2025. URL: <https://www.statista.com/topics/1442/turkey/#topicOverview> (Accessed: 28.12.2025) [in English].
- Turkey Trade, 2018 – Turkey Trade Summary 2018 Data. *World Integrated Trade Solutions*. URL: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/TUR/Year/2018/Summary> (Accessed: 14.01.2026) [in English].
- Turkiye and the EU – Turkiye and the EU. *Republic of Turkiye Ministry of Trade*. URL: <https://www.trade.gov.tr/turkiye-and-eu/turkiye-and-the-eu> (Accessed: 26.12.2025) [in English].

Перше надходження – 09.02.2026

Прийнято до друку – 24.03.2026

Оприлюднено на сайті – 06.05.2026

DOI: 10.31499/2519-2035.14.2026.358647

УДК 94:061.2FRE(100)](045)

Олена СКРИПНИК,
orcid.org/0000-0003-1904-3468
кандидат історичних наук,
доцент кафедри всесвітньої історії
та методик навчання
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини
(Україна, Умань)
olena-skripnik@meta.ua

ІСТОРІЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНОЇ НЕУРЯДОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ FREEDOM HOUSE

У статті здійснено комплексний аналіз історії становлення та основних напрямів діяльності міжнародної правозахисної організації Freedom House. Простежено передумови її створення у 1941 р., еволюцію місії в умовах Другої світової війни, холодної війни та постбіполярного світу, а також трансформацію інструментів впливу на міжнародний дискурс демократії та прав людини. Особливу увагу приділено аналітичній діяльності організації, зокрема започаткуванню та методології ключових рейтингів – «Freedom in the World», «Freedom of the Press», «Freedom on the Net» та регіональних досліджень.